

nismes que fan formació, és la dels cursos amb finalitats concretes, basats en els centres d'interès de què parlàvem més amunt. Novament citem aquí l'exemple dels cursos destinats a pares i mares per aprendre a relacionar-se amb les escoles.

En la qüestió dels materials, hem constatat que hi ha hagut un progrés respecte a la primera edició del curs. Es troba a faltar encara, però, un material sòlid d'acolliment, d'informació general sobre la nostra societat, sobre la nostra cultura, sobre la realitat quotidiana amb què es trobarà el nouvingut (recollim aquí la necessitat expressada més amunt d'explicar què són Catalunya i la llengua catalana), i un bon mètode d'alfabetització en català adaptat a la nova immigració. També recollim l'interès per materials en format de vídeo. Finalment, és imprescindible també organitzar un accés fàcil al material existent.

Tant per a la definició de continguts com per a l'elaboració del material és molt útil el contrast amb persones nouvingudes que viuen i treballen a Catalunya i parlen català (a hores d'ara ja en són unes quantes), perquè ja han fet el procés d'integració i d'aprenentatge de la llengua que proposem a tota la resta. De fet, el seu assessorament pot ser molt útil en tot el procés d'acolliment del nouvingut en general.

Les actituds i els valors

Els valors i les actituds que ha de transmetre el professor són un factor important per a la integració social de l'immigrant. El professor ha de poder convèncer l'alumne

de la seva capacitat per aprendre, li ha de donar confiança, li ha de saber transmetre uns valors constructius.

La disposició del docent, doncs, sempre ha de ser oberta, però sense perdre mai de vista que la diversitat que es dóna a les aules fa molt difícil una adaptació plena a les necessitats i trets culturals de cada alumne; de manera que l'adaptació i el respecte han de ser compartits per tothom, pel professor i pels alumnes. S'està començant a donar el fet que els nouvinguts són capaços de prescindir d'hàbits propis, fins i tot religiosos, si tenen interès a assistir a les classes.

Un model català d'integració

Amb tot, la integració lingüística dels immigrants no passa només per l'abundància o la qualitat del material, ni per l'habilitat dels docents per transmetre valors constructius. També cal que en els centres de formació públics hi hagi la determinació d'aplicar un model propi d'acolliment lingüístic, un model català, que garanteixi als nouvinguts el coneixement de la llengua pròpia del país. Si això no es produeix, si en la formació d'immigrants s'opta per altres models d'integració lingüística, les experiències didàctiques per a l'ensenyament del català que hem conegut al llarg del curs, les estratègies d'aprenentatge, els materials i fins i tot les actituds favorables del professorat tindran, per força, un efecte limitat en els hàbits lingüístics dels 250.000 immigrants que, segons el Ministeri de l'Interior, resideixen a Catalunya.

Autors

Grup de Treball d'Immigració
de la Xarxa de Política
Lingüística a Lleida

Lleida: la llengua és fonamental per a una correcta integració social

Les comarques lleidatanes han estat, de sempre, lloc d'arribada i d'assentament de persones provinents de molt diversos àmbits geogràfics, persones que, més enllà de la mera estacionalitat de les campanyes agrícoles, han triat les nostres terres com a espai per establir-s'hi i on dur a terme un

procés d'integració no només laboral, sinó també social i cultural.

Actualment assistim a un nou corrent migratori provinent de països molt diversos, que reclama de nosaltres un esforç per acostar les diverses identitats. A partir d'aquesta realitat, ens vam plantejar aquest

curs, amb la intenció de fer la nostra petita contribució a l'objectiu comú de garantir la correcta integració de totes les persones que arriben a casa nostra en un espai cívic comú, una integració que passa, indefectiblement, per l'assoliment de la competència lingüística en la nostra llengua, la mateixa llengua de les escoles on assisteixen els nens i nenes de les nostres comarques, dels hospitals on reben assistència sanitària o de les botigues on van a comprar.

Es curs es va estructurar en tres grans blocs temàtics, els continguts dels quals resumim a continuació.

El fenomen migratori. Models d'integració

Per tal de centrar el fenomen migratori en l'actualitat, cal fer un breu comentari d'alguns factors que cal tenir en compte per entendre aquesta realitat.

En primer lloc tenim el factor d'atracció, que contribueix a establir el lloc cap a on s'emigra, i que ve determinat per aspectes com l'afinitat lingüística o cultural, per qüestions econòmiques o simplement per la distància. Un altre factor deriva del que es coneix com a teoria de la causalitat, que respon, bàsicament, a causes familiars i socioeconòmiques, que fan que els joves tinguin la necessitat d'entrar en el mercat de treball, cosa que provoca la sortida del propi país i, un cop establert aquest primer assentament al país de destinació, es tendeix al reagrupament familiar en el lloc triat. També cal tenir present el concepte de mundialització, referit a intercanvis de tot tipus entre tot el món, juntament amb l'anomenada *globalització*, entesa com a intercanvi entre els països més desenvolupats. Finalment, cal fer referència a la teoria del manteniment, entenent aquest concepte com la continuïtat d'un projecte de vida inicial que comença amb l'emigració i que comporta un nou projecte laboral i de vida familiar i comunitària.

Cal fer una distinció entre la immigració que ve dels països desenvolupats o dels subdesenvolupats, en el sentit que la seva integració és molt diferent, tant per part dels immigrants com dels països receptors. Per posar només algun exemple, és diferent la integració del col·lectiu alemany, amb un poder adquisitiu molt alt, que la de col·lectius d'altres procedències, que tenen la necessitat vital d'accedir al mercat de treball del país d'acollida.

Cal destacar la política d'immigració en el Quebec, on des del govern estableixen uns paràmetres de qualificació laboral a l'hora d'acceptar els immigrants, i s'imposa un nombre determinat per a la seva entrada al país. Aquests col·lectius reben una sèrie de facilitats per a la integració, com són classes de llengua i cultura i altres tipus de formació. Aquest projecte d'integració finalitza amb la nacionalització, en un termini preestablert, un cop han complert tots els requisits marcats pel govern.

Principals models d'integració i la seva aplicació als Estats Units

- El model assimilacionista (*anglo-conformity*) parteix de la idea que tot immigrant ha d'arribar a ser nord-americà, s'ha d'inscriure socialment com a tal, i ha d'adquirir els signes de pertinença a la societat d'acollida, com ara la llengua i la participació en les institucions comunes. Aquest model comporta la pèrdua, per part dels immigrants, de les pautes culturals i identitàries pròpies.
- El model del gresol ètnic i cultural (*melting-pot*) es pot definir com la fusió de cultures en una de nova. El resultat final és una societat culturalment i ètnicament homogènia, que ha basat la seva construcció en les aportacions de totes les cultures implicades, la qual cosa ha facilitat la seva adhesió. A la pràctica, aquest model va resultar una assimilació per absorció del model anglosaxó, amb diferents velocitats segons els diferents grups ètnics.
- El model del pluralisme cultural parteix de la premissa que no es tracta de tolerar les cultures diferents de la dominant, sinó que totes han de ser preservades i apreciades per arribar a establir un mosaic de grups racials i ètnics que formin part d'un tot unificat. És a dir, es conserven les identitats dels diferents grups immigrants, però sense deixar d'aprendre la llengua del país de destinació, en la societat del qual es dona una participació econòmica i política activa. Observem que, en qualsevol cas, també es produeix una assimilació a la societat d'acollida, per bé que es conservin els trets identitàris propis.

En els últims anys es dona una forma més agressiva de pluralisme cultural, que estableix una equivalència entre pensament pluralista i una teoria política de les diferències que rebutja la idea que la societat necessiti un conjunt únic de valors universalment acceptats. De fet, es constata

un abandonament de l'objectiu d'aconseguir una societat cega als colors. La minoria negra, per exemple, reivindicà la figura de l'afroamericà, la qual cosa va propiciar l'establiment de criteris de discriminació positiva.

Un model ideal de societat multicultural podria ser aquell en el qual hi hagués igualtat d'oportunitats en l'esfera pública i multiculturalisme en la privada. Els individus posseirien els mateixos drets polítics, socials i legals i, en l'àmbit privat, mantindrien la pròpia identitat (llengua, cultura, expressió artística, relació familiar...). De tota manera, cal tenir present que el pluralisme sempre serà desigual, ja que es dona un intercanvi asimètric, perquè no totes les minories tenen la mateixa capacitat negociadora.

Actualment, podem considerar la societat catalana com una societat multicultural i multiètnica, la qual cosa no implica que sigui pluricultural i pluriètnica (entem per pluriculturalitat que les minories, des de la base de les seves cultures i identitats, puguin defensar els seus interessos, en un marc cultural d'identitat compartida). La situació de les minories a casa nostra no sembla que respongui a una igualtat d'oportunitats i a una capacitat de negociació des de la cultura i la identitat pròpies, sobre la base d'un substrat social compartit que garanteixi la convivència harmònica.

Aproximació als punts de vista dels principals col·lectius d'immigrants

Intentarem resumir les diferents intervencions, a partir d'una caracterització general de trets comuns als diferents col·lectius d'immigrants i de la singularització de determinades opinions de col·lectius concrets.

El primer gran tret comú és que la penúria econòmica i els règims polítics dictatorials han provocat onades migratòries molt importants. Les situacions socioeconòmiques es van repetint amb independència de l'origen geogràfic: mala distribució de la riquesa, dificultat d'accés a la cultura (la qual cosa implica entrar en el món laboral amb molt poca edat) i inhibició dels governs de moltes funcions social bàsiques, com ara la sanitat o l'educació, que passen a ser gestionades per ONG. Davant d'aquesta realitat, la idea que en altres països hi ha oportunitats de treball afavoreix l'emigració.

Sobretot en el cas de l'emigració per motius econòmics, acostuma a emigrar només algun membre del nucli familiar, amb la idea que es tractarà d'una situació transitòria que li permetrà estalviar diners per tornar al seu país a portar una vida digna. La realitat, però, en la major part de casos, és que si bé els salaris són els esperats, les despeses (habitatge, roba, desplaçaments, alimentació...) fan que la capacitat d'estalvi es vegi considerablement minvada. Al cap d'un temps, es va consolidant la idea d'instal·lar-se definitivament en el país de destinació, la qual cosa dona peu al procés de reagrupament familiar i d'integració (o d'adaptació) a la nova societat i a la nova cultura.

Una idea que apareix de manera recurrent és que la llengua útil és la castellana. Aquesta idea respon al fet que les persones que arriben a casa nostra, d'entrada, ho fan amb voluntat de transitorietat, tant temporal, com geogràfica, i així perceben que el castellà els serà la llengua útil a tot Espanya. De tota manera, quan ja porten un temps a Catalunya (un any, aproximadament) i quan veuen que la seva estada aquí pot ser llarga, o definitiva, s'adonen que la seva integració social i laboral implica el coneixement del català. Aquesta percepció s'intensifica quan es produeix el contacte amb l'escola. La població escolaritzada utilitza i, per tant, aprèn, el català. Així, en el si de les famílies es comença a detectar la coexistència, en graus diferents, del català, del castellà i de la llengua d'origen.

Centrant-nos en la població immigrant ja assentada a Catalunya, cal parlar de com es produeix el contacte entre la cultura d'origen i la d'acollida. En general, cap dels col·lectius immigrants no vol renunciar als seus trets identitaris bàsics: llengua, religió i cultura. De tota manera, això no implica que no vagin assimilant trets característics de la nostra societat, ja sigui de bon grat (perquè aporten qualitat de vida) com per força (com pugui ser la roba o el menjar, ja que no sempre es poden aconseguir els productes al quals estan acostumats). En qualsevol cas, es tendeix a conservar les creences i les conviccions i a adaptar les pràctiques a la realitat social d'allà on es troben. En aquest sentit, al llarg de totes les intervencions han estat presents els conceptes de «respecte» i de «comunicació» com a conceptes clau d'una coexistència social harmònica. En general, no es considera la societat catalana una societat xenò-

foba o racista. Si més no, no més que altres del mateix entorn cultural i geogràfic.

Mirant la societat catalana, es posa de manifest que els nostres valors col·lectius són molt diferents dels de les seves societats d'origen: el paper i el respecte a la gent gran, la comunicació amb les persones de l'entorn immediat, els costums i les tradicions, sobretot religioses o, en determinats casos, el rol social de la dona (en general, similar al de la dona d'aquí fa trenta o quaranta anys) i el ritme vital i laboral molt ràpid que perceben aquí són diferències que afavoreixen l'establiment d'espais de relació entre persones immigrades de la mateixa cultura: mesquites, associacions...

Finalment, una darrera coincidència entre tots els participants: la llengua és fonamental per a una correcta integració social. Aquesta constatació, però, en alguns casos es posposa a una segona generació, tant si els fills són nascuts com si no, la qual cosa remarca la importància de l'escola en aquest procés d'integració social.

Si ens centrem ara en aquelles característiques que distingeixen els diferents col·lectius immigrants, tant entre ells (no oblidem que parlar de «nova immigració» no deixa de ser un concepte aclaparadorament reduccionista) com respecte a la nostra cultura, destaquem les consideracions següents:

- El tret diferenciador dins les cultures africanes l'hauríem de buscar, potser, en la situació de la dona. Es tracta majoritàriament de països de religió islàmica, on la dona passa a un segon terme respecte a l'home. Les dones africanes, quan arriben aquí, tenen molts problemes d'integració per la seva dependència de l'home. Ara viuen en un país on existeix la igualtat, almenys segons la llei, entre l'home i la dona, però això es contradiu amb tot allò que sempre els han ensenyat i amb com han viscut en llurs països d'origen. L'adaptació suposa un pas molt difícil de fer, ja que implica, entre altres coses, trencar amb molts anys d'una determinada manera d'actuar i de pensar. A poc a poc, però, algunes comencen a canviar, tant en l'aspecte extern com en la capacitat de relació social.

El que els sorprèn més de la nostra cultura són les celebracions religioses, la manera de vestir i de menjar, les relacions familiars, el tracte amb la gent gran (els tenen un gran respecte) i amb els nens (temes d'educació, de respecte als grans...)

i la tristesa de la gent (ningú saluda pel carrer, ningú no somriu).

- La gent que arriba a Catalunya des de països llatinoamericans tendeix a agrupar-se i qualsevol motiu és vàlid per organitzar una trobada entre ells. Tenen les tradicions molt arrelades, sobretot les de caràcter religiós, on la imatge n'és una peça clau. De nosaltres, els sobta el nostre caràcter tancat i seriós, i també la nostra manera de treballar, l'alt ritme de treball que troben aquí.

- En la nostra aproximació als pobles i cultures de l'Europa de l'Est, constatem un alt nivell cultural (molts emigrants tenen estudis universitaris). Paral·lelament, per raons de necessitat, qui més qui menys ha hagut d'aprendre feines quotidianes de tota mena. Els immigrants procedents d'aquests països no acostumen a agrupar-se ni a formar associacions. De fet, a les terres de Lleida, no existeix ara per ara cap associació d'aquest col·lectiu, tot i que hi ha un projecte a Guissona. El que més els sorprèn de nosaltres és el nostre baix nivell cultural, la poca difusió de les arts entre el gran públic, la manera d'ensenyar a les escoles (poc estricta al seu parer) i també que la gent necessiti avisar els professionals per arreglar qualsevol petita cosa de casa, amb la despesa que això implica.

Ensenyament del català a col·lectius de nova immigració

Aquest darrer bloc de continguts va permetre reflexions diverses sobre l'ensenyament del català a les persones immigrades.

Les primeres reflexions van girar al voltant de quina ha de ser la llengua vehicular de l'ensenyament amb persones immigrades, el català o el castellà. Les reflexions van continuar centrades en altres idees com ara com es pot ensenyar si es desconeix la llengua de base?, quins mitjans posa l'Administració per a aquest ensenyament?, quin paper tenen les llengües d'origen?, s'han de deixar de banda?, n'hi ha prou d'ensenyar llengua o cal ensenyar també la cultura, els hàbits, les festes...? Totes aquestes qüestions van quedar obertes com a tema de reflexió per part dels diferents professionals, per tal que cadascú les pugui respondre des de la perspectiva de la seva activitat diària.

Centrant-nos en l'àmbit escolar, es van fer un seguit de constatacions, com ara

que cal adaptar els dissenys curriculars a les particularitats i a la realitat de cada col·lectiu; només així es podrà aconseguir que els nens i les nenes immigrants se sentin atrets a participar, no només en el nostre sistema educatiu, sinó també en les nostres converses, la qual cosa permetrà que la seva autoestima millori i faciliti la integració. Aquesta necessitat d'adaptar-se a les diferents realitats de l'alumnat resulta més evident quan la incorporació al nostre sistema escolar es produeix en un moment tardà, a partir dels 8 anys, i amb desconeixement de la nostra llengua. La solució utòpica és el tractament individual, una solució impossible en la pràctica. Tanmateix, cal posar els mitjans que garanteixin que tots aquests nens i nenes acabin l'ensenyament obligatori amb un nivell suficient de coneixement de les llengües catalana i castellana, ja que només així podran tenir expectatives reals de futur social i laboral en el nostre país. No oblidem que és català tothom que viu i treballa a Catalunya.

Pel que fa a l'ensenyament en català, es constata que val la pena seguir el mateix model que segueix qualsevol alumne del nostre sistema, no només per no crear més guetos, sinó per una raó pràctica, i és que el castellà l'aprenen de manera espontània al carrer, a la televisió...

Pel que fa als materials didàctics que tenim a l'abast, es va presentar el *Català bàsic. Iniciació a la llengua oral*, un recull d'activitats orals per al col·lectiu de persones immigrades amb la intenció que adquirixin competència lingüística en situacions quotidianes. A part d'aquest material, es van comentar tot un seguit de referències bibliogràfiques, no sempre prou conegudes, que hi ha actualment al mercat per a l'aprenentatge del català per a immigrants i es van comentar altres recursos, sobretot en format web, que poden ser una bona eina de suport per als educadors.

En una altra de les sessions se'ns va oferir una visió de la tasca i del material d'alfabetització en català des de la perspectiva del mestre d'origen immigrant. A més de la descripció de les seves eines de treball habitual —fotografies, lèxics i llibres d'expressions quotidianes— es va aportar un seguit de reflexions sobre la seva feina. Així, un cop acceptat que l'idioma és l'element bàsic per a la integració, es va valorar molt positivament el fet que el professor de català d'immigrants fos del seu mateix país d'origen i que conegués la llengua de l'alumne,

i, sobretot, es va remarcar que l'aprenentatge de les dues llengües oficials del país s'havia de fer al mateix temps; o sia, que l'alumne immigrant s'havia d'iniciar tant en l'estudi del català com en el del castellà. Una altre aspecte que es va destacar va ser el fet que, a l'hora de parlar de l'aprenentatge de la llengua, no podíem posar tots els nouvinguts en un mateix sac, que calia fer grups d'acord amb els diferents nivells culturals i d'estudis. Finalment, es va remarcar que els cursos de català, o castellà, per a immigrants no han d'intentar aportar un coneixement total de la llengua, tan sols han d'oferir uns punts de referència bàsics damunt dels quals l'immigrant anirà perfeccionant la seva competència.

Finalment, ens referirem a l'experiència del Consorci per a la Normalització Lingüística com a institució destinada a fomentar el coneixement i l'ús de la llengua catalana, amb tres àmbits d'actuació clarament diferenciats: l'assessorament, la dinamització i l'ensenyament del català. En aquest darrer àmbit, i dins dels destinataris de cursos per a no catalanoparlants, s'inclou la nova immigració. El Centre de Normalització de Lleida està treballant amb aquests col·lectius incorporant-los a l'oferta de formació curricular establerta, ja que la integració en les classes generals és important per a la convivència entre cultures, però, alhora, també està creant espais, recursos, programacions i materials no curriculars a mida. A més d'això, el Centre col·labora amb altres institucions en actuacions combinades d'informació/sensibilització i en formació per a estrangers extracomunitaris: donant suport, cedint material, etc. En aquest sentit, es van presentar diferents experiències educatives, com l'Aula Oberta de Lleida, i es van comentar alguns dels materials editats per la institució, com el *Diàleg multimèdia*.

A tall de resum de tot el que es va anar comentant al llarg de les diferents sessions, exposarem només tres consideracions:

a) És molt positiu que professionals d'àmbits molt diferents que treballem amb col·lectius de nova immigració ens puguem trobar en un mateix espai formatiu interdisciplinari i d'intercanvi d'experiències i coneixements.

b) Cal garantir que cada any pugui haver un punt de trobada interdisciplinari com el que estem comentant, amb continguts diferents i complementaris, per tal de

millorar la formació necessària per poder treballar amb garanties d'èxit en la integració social, cultural i lingüística de les persones immigrades.

c) No es podrà garantir la igualtat en l'ac-

cés a l'exercici dels drets i deures democràtics de les persones immigrades sense que es pugui garantir un accés igualitari al coneixement, inclòs el coneixement de la llengua del país d'acollida.

Tarragona: treballar perquè la immigració accedeixi a la llengua catalana

Autors

Serveis Territorials de Cultura
a Tarragona

Introducció

La Direcció General de Política Lingüística té la preocupació de formar els professionals que han d'assumir el repte d'ensenyar la llengua catalana als col·lectius de nova immigració. Per aquest motiu va organitzar l'any 2001 sengles cursos de formació per a professors d'aquests col·lectius a Girona (el segon) i a Lleida i Tarragona (el primer).

L'objectiu d'organitzar aquest curs a Tarragona, per tant, era donar una formació bàsica al professorat: des de les qüestions més generals (Llei d'estrangeria, per exemple) fins a d'altres de més concretes, com ara donar a conèixer la situació del context més immediat. I, evidentment, tractar qüestions relacionades directament amb l'ensenyament de la llengua. Els objectius del curs eren els següents:

1. Contextualitzar el tema de la nova immigració des del punt de vista de la situació que viuen els alumnes potencials pertanyents a col·lectius de nova immigració i també des del punt de vista de les seves especificitats, especialment les del col·lectiu magribí perquè és el que arriba en més gran nombre a les nostres comarques. D'aquí que es dediqués una sessió a la Llei d'estrangeria i una d'específica al col·lectiu magribí (les dues primeres).

2. Conèixer la realitat més pròxima i l'organització de la feina que s'està fent amb nova immigració a fi de situar referents de treball que poden ajudar a entendre millor quina pot ser la funció del professorat de llengua catalana en aquest engranatge. (La tercera sessió era l'encarregada de cobrir aquest vessant.)

3. Donar eines metodològiques i informar sobre els materials existents per ense-

nyar llengua catalana als col·lectius de nova immigració. (Les dues últimes sessions tenien aquesta finalitat.)

Conclusions

1. S'ha d'aprofundir en el coneixement de la realitat dels immigrants

Com més profund sigui el coneixement dels col·lectius de nova immigració menys prejudicis hi haurà i més seguretat en relació amb la feina que es pot fer amb aquestes persones. A més, l'exercici del treball del professorat serà de més qualitat; perquè, al capdavant, es tracta de professionalitat i en aquest moment es fa evident que amb l'experiència adquirida fins ara no n'hi ha prou per continuar ensenyant llengua catalana sense més especificitats a aquests col·lectius: es tracta d'un repte nou i cal estar a l'alçada, i el punt de partida on cal situar-se és en l'assumpció de la idea que cal formació des de tots els punts de vista.

2. S'ha d'ensenyar català

Des de la Generalitat de Catalunya no es planteja cap dubte en relació amb quina llengua s'ha d'ensenyar les persones que arriben al país. Tot i això es constaten les dificultats amb què es troben els professionals que han d'afrontar el repte d'ensenyar llengua catalana als col·lectius de nova immigració a causa d'una manca de directrius explícites per part d'algunes institucions, per la qual cosa convé fer arribar aquesta inquietud a les instàncies superiors.

A més, els professionals també es troben amb greus dificultats per «convèncer» els mateixos immigrants i altres estaments